

Зборник радова

„Правни поредак Независне Државе Хрватске“.

Уредници проф. др Борис Беговић и проф. др Зоран С. Мирковић.

Београд: Правни факултет Универзитета у Београду, 2018.

Зборник радова *Правни поредак НДХ* поред финалних верзија радова изложених на конференцији одржаној 30. 03. 2017. године на Правном факултету Универзитета у Београду под називом *Правни поредак Независне Државе Хрватске*,¹ у одличном уводном тексту уредника садржи и изврстан преглед девет научних радова заснованих претежно на домаћим али и на страним публикацијама, као и на архивској грађи превасходно из Војног архива у Београду.

Централно питање зборника је да ли је НДХ била држава. Овом наизглед једноставном, али суштински врло комплексном питању приступљено је из различитих правних перспектива. Основна полазна хипотеза истраживања - да је НДХ била држава анализира се из угла опште теорије права, уставног, кривичног, грађанског и пореског права, међународног јавног права, затим анализира се правно устројство оружаних снага НДХ, расно законодавство и положај Хрватске православне цркве.

Тако др Милош Здравковић анализира карактер правног поретка НДХ. Ова теоријска анализа тражи одговор на питање у општој теорији права (дисциплини која треба да пружи основна сазнања о заједничким и битним својствима које поредак треба да поседује да би био правни). Аутор закључује „да поредак НДХ није био правни поредак у уобичајеном значењу те речи и да због тога његову правност ваља ставити под наводнике”², те да исти „левитира негде између поретка силе, поретка права и стања аномије.”³

Проф. др Зоран С. Мирковић детаљно анализира расно законодавство НДХ, доношење расних закона, садржину, примену и последице примене. Ова свеобухватна анализа, заснована превасходно на примарним изворима, показује да је расно законодавство НДХ било „аутохтон законодавни

1 За више информација о конференцији види: Конференција „Правни поредак НДХ”, http://137.91.244.8/naucni/strucni_sastanci.htm, датум приступа 15.08.2022. За приказ зборника из друге перспективе види: др Љубодраг Димић, Борис Беговић, Зоран С. Мирковић (ур.), *Правни поредак Независне Државе Хрватске*, (Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2017), 356, *Анали Правног факултета у Београду*, бр. 1/2019 (2019), 222-225.

2 Милош Здравковић, „Правност” поретка Независне Државе Хрватске”, у: *Правни поредак Независне Државе Хрватске*, уредник Борис Беговић, Зоран С. Мирковић, (Београд: Правни факултет, Универзитет у Београду, 2018), 38.

3 Исто.

пројекат”⁴ којем су нацистички Нирнбершки закони послужили као узор, а који су угледни припадници хрватске академске заједнице побољшали и прилагодили. Опсежна припрема за њихову примену, нормативна разрада и примена у пракси показује да: „Ништа није препуштано случају, његовом решавању је био стављен на располагање читав механизам државне силе,”⁵ а последице спровођења застрашујуће – Јевреји и Роми готово су потпуно уништени. Проф. др Мирковић даје и списак имена људи и њихових судбина, дајући тиме раду додатну тежину (на примеру из праксе показује примену и последице примене расног законодавства НДХ).

Др Танасије Маринковић испитује државност НДХ из уставноправног аспекта. Аутор проверава тезе којима се оспорава државност НДХ: теза о протекторату, о противправности, о злочину и о отпору. Испитујући три елемента државности: нацију, територију и власт, аутор оспорава горенаведене тезе и закључује да „уставноправна анализа обележја НДХ указује на то да је она била држава”⁶

Др Марко Давинић анализира правно устројство војних и полицијских снага НДХ и њихово деловање као и злочине који су ове снаге учиниле током рата. Ова детаљна анализа пропраћена је и шематским приказима војних и полицијско-обавештајних снага НДХ. Аутор закључује да је НДХ имала све одлике тоталитарне државе тог доба, коју карактерише неограничена ауторитарна власт поглавника и њему одан, разгранат и репресиван војно-полицијски апарат, без обзира што је суверенитет НДХ био ограничен деловањем немачких и италијанских власти и фактичком немогућношћу контроле целокупне територије.⁷

Анализирајући кривично право НДХ, др Игор Вуковић на разумљив и лак начин, уз навођење примера примене кривично правних норми НДХ, приказује материјално и процесно кривично законодавство НДХ, те кривична дела у оквиру расног законодавства. Аутор закључује да „непоштовање елементарних права и геноцид над властитим становништвом одузима поретку кривично правних правила установљених у НДХ било какав правни карактер, независно од тога што је насиље организовано вршила државна власт. Утолико се тај поредак и не може означити као (кривично) правни, већ као поредак заснован на злочину односно кривичном неправу.”⁸

4 Борис Беговић и Зоран С. Мирковић, „Увод”, у: *Правни поредак Независне Државе Хрватске*, ур. Беговић, Мирковић, н. д., 13.

5 Зоран С. Мирковић, „Расно законодавство Независне Државе Хрватске”, у: *Правни поредак Независне Државе Хрватске*, ур. Беговић, Мирковић, н. д., 69.

6 Танасије Маринковић, „Такозвана ‘Независна Држава Хрватска’”, у: *Правни поредак Независне Државе Хрватске*, ур. Беговић, Мирковић, н. д., 100.

7 Марко Давинић, „Правно устројство и деловање војних и полицијских снага Независне Државе Хрватске”, у: *Правни поредак Независне Државе Хрватске*, ур. Беговић, Мирковић, н. д., 139.

8 Игор Вуковић, „Поредак злочина – Кривично право Независне Државе Хрватске”, у: *Правни поредак Независне Државе Хрватске*, ур. Беговић, Мирковић, н. д., 183.

Одговор на питање да ли се НДХ може сматрати државом из аспекта међународног јавног права дају др Ивана Крстић и др Милош Јовановић. Дајући преглед/анализу начина на који међународно право регулише питање стварања држава, те фактографски преглед стварања и међународног деловања НДХ, аутори преклапањем ова два оквира анализирају да ли се случај НДХ може подвести под категорију државе у међународноправном смислу. Закључују да се „НДХ не може сматрати државом из угла међународног права, премда није реч ни о чисто марионетској творевини. Друго и важније, случај НДХ се због своје специфичности не може сагледавати у чистим (постојећим) категоријама међународног права и несумњиво захтева додатну теоријску елаборацију у којој треба тражити не само одговор на питање о међународноправном статусу НДХ, већ и одговор на питање о њеној неизбежној одговорности за учињене масовне злочине.”⁹

Др Дејан Поповић бави се упоредном анализом пореског права НДХ и Словачке. Ова свеобухватна анализа обухвата не само порески систем већ и сам настанак ових држава, њихово међународно признање, државно уређење и обликовање правног система, приступ антисемитизму и учешће у Холокаусту, „прогон Чеха и геноцид над Србима”¹⁰. У упоредној анализи пореских законодавстава доминира она посвећена НДХ. Аутор закључује да „пореско право НДХ, засновано на преузимању законодавства Краљевине Југославије, на први поглед би могло да сведочи о ‘нормалности’ правног поретка у фискалном домену. Међутим... право није било ништа друго до технички инструмент за спровођење злочиначких политичких циљева усташког режима.”¹¹

Др Далибор Дукић, из угла православне канонско-правне традиције и праксе која је постојала у државама са већинским православним становништвом¹² анализира да ли је Хрватска православна црква била заиста црква, хрватска и православна, и закључује да она према православном канонском праву није била ни црква, ни православна, а хрватском би се евентуално могла назвати не зато што су је чинили углавном верници Хрвати, већ зато што је била потпуно подређена хрватској држави.¹³

Др Нина Кршљанин приступа питању државности НДХ из грађанско-правне перспективе. Анализирајући правни режим непокретности,

9 Ивана Крстић и Милош Јовановић, „Међународно правни статус Независне Државе Хрватске”, у: *Правни поредак Независне Државе Хрватске*, ур. Беговић, Мирковић, н. д., 218-219.

10 Дејан Поповић, „Пореско право у Независној Држави Хрватској”, у: *Правни поредак Независне Државе Хрватске*, ур. Беговић, Мирковић, н. д., 231-234.

11 Исто, 253.

12 Далибор Дукић, „Правни положај Хрватске православне цркве”, у: *Правни поредак Независне Државе Хрватске*, ур. Беговић, Мирковић, н. д., 255.

13 Исто, 273.

аутор прописе НДХ у тој области оквирно дели у три категорије (отворено дискриминаторни прописи, неутрално формулисани – често рестриктивне норме изазване ратним приликама и имплицитно дискриминаторски прописи) и наводећи неке примере примене у пракси, закључује да се „може са сигурношћу тврдити да се систем прописа о непокретностима НДХ може убројати у законско неправу у Радбруховом смислу јер је, као и право националсоцијалистичке Немачке, „имало намеру да избегне суштински захтев правде, једнако поступање са једнакима”¹⁴. Такође, закључује и да је „организација која је те прописе доносила и спроводила несумњиво имала облик државе, иако су се у њеној сржи налазили злочиначки циљеви који су били далеко од онога што једна држава треба да буде”¹⁵.

Приступајући хипотези да је НДХ била држава из различитих углова, сваки од аутора својим радом умногоме доприноси разумевању овог комплексног питања. Ово нарочито стога што су све перспективе анализирања централног питања овог зборника значајне за анализу једног правног поретка, па тако и овог у Независној Држави Хрватској. Како ни једна област права није потпуно независна у односу на друге, тако ови радови приказани у једном зборнику међусобно надопуњују једни друге, чиме додатно доприносе разумевању и расветљавању правне историје НДХ. Значај овог зборника не лежи само у чињеници да он потврђује полазну хипотезу да је НДХ била држава, већ и у чињеници што по први пут износи на светлост дана свеобухватну анализу НДХ из правног аспекта.

ма Јована ЦВЕТИЋАНИН

¹⁴ Нина Кршљанин, „Правни режим непокретности у Независној Држави Хрватској”, у: *Правни йоредак Независне Државе Хрвајске*, ур. Беговић, Мирковић, н. д., 314.

¹⁵ Исто.